

ACC. N:R M. 14832:1-17.

Landskap: Skåne Upptecknare: Ingemar Svensson, Lund
Härad: Ö Gönge Berättare: Harald Persson, Osby
Socken: Osby Berättarens yrke: lantbr. arb. d. liesmed
Uppteckningsår: 1960 Född år 1893 i Osby

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Liesmede. s. 1-4, 6-17.
Friedjebruk s. 4-6.

LuF 113

Middelaren uppväxte i vill
hem i Marklunda by i Osby, där han till-
sammans med sin hustru driver ett
litet jordbruk. På gården finns en lie-
medja, som emellertid är i dåligt skick.
Alla redskap är bevarade. Harald Persson
har besökt av mus. inden delen före
Näringsstad vid Nordiska museet. Vi detta
tillfälle tog bilder av smedjan och en
del redskap.

Herstiden bedrevs i Osby
i omfattande skala under 1800-talet. Min
farfar "Nille-John" var
herstid. Han kom ursprungligen från
Värmland och flyttade till Kärne-
bränna i Osby, där han började med
herstiden. Far, Per Jansson, var också
herstid. Han lärde handverket av sin

far men hade också arbetat som smed
hos älsan Per Jönsson i sin ungdom.
Far bodde en tid i Boarp men flyttade
i slutet av 1800-talet till sin ungdoms
och byggde en egen smedja. Far var
inte bunden utan snbart smed. Han
skodde hästar, beslog vapnar och gjorde
hackor och hackelskrivare men övergick
efter en tid helt till hiesmide. Jag
har själv varit hiesmide, och det var
min far som lärde mig hantverket.
Min bror Hjälmar, som också var hie-
smide, och jag var stäggcharlar åt far.
Vi "hiesmidde" i vanliga fall behövdes
det bara en stäggcharl, men vi var
ju så unga och då hjälpte vi åt.
Far dog 1908. När jag blev gammal nog,
smidde jag själv hästar och höll på

därmed i 15 år i smedjan i Rönneby
1931 flyttade jag till Ullaby där jag
byggde en smedja och smidda här
vid sidan av jordbruket. 1935 flyttade
jag till Marklunda, till det ställe jag
nu äger. Här smidda jag här i
10 års tid. Min yngste son Hilding
var stäppkarl. 1949 dog han, och då
kunde jag inte få tag på någon ny
stäppkarl, och då slutade jag. Längre till
baka fanns det gott om stäppkarlar
men, för 40-talet var det ingen som
ville stå och stäppa åt en krossmed.
Farfar och far gjorde skärer men inte
jag. För min tid som krossmed gick
det åt en hel del skärer. Det var
huvudsakligen vid vedjen, som skärer
använder, men jag minn en del

som hörlade gräs med hära på mäs
omå äter lappas. Jag har själv varit
med och vedjat. 50 skud var 1000-lahl
var det vanligt här i socknen. Den
riste vedjan jag var med på var
i sam band med den stora "jula-
stammen" 1902, då mycket skog bläck
mer. Vi vedjade i Kullhult by i
Vinslöfse. Där skogen bläck mer högg
vi upp det, som gick att använda
och sålde sedan eld på rist. Vi var
ett 10-tal personer som valde elden
Det var vanligt att man inh elade
efter Kirki Him mulfärdsdag, då risken
för skog brand började bli för stor.
Vem som helst fick vara med och
vedja. Eftersom det var enbart
bördena, som hade skog att vedja,

huru det många barn och badstugor-
älskare och ville vara med. Lördagen
indelades i lika stora lotter efter
antal deltagare. Först äro ratts polatis,
som hade mer. På hösten hjälptes
alla åt att ha upp polatis en, som
lades i 2 olika stora högar. Den ene
skulle brenna den, som ägde. Lördagen
ha den andra högen delades av de
övriga. Man odlade "på hälften". På
hösten räddes råg och med samma
indelnings av jorden som tidigare.
Över rågen fick ha mer. Lördagen
f var full av skur och snö. Rågen
så det fick inte användas mjöl
annat utslag. Ingen rårild rorts
råg användes. Rågen togs av med
skär av hvin. Skuringen

av skörden till sig på samma sätt
som med potatisen. I bland kunde
det hända, att man bój en heds
skörd och då potatis. I så fall måste
man lägga på gödsel, får gödsel, som
bunden skulle bestå. Vanligtvis fick
vedjan växa igen efter andra
skörden. Första året skörd blev vanligt-
vis mycket bra och potatisen från
vedjan blev bättre än annan
potatis, i synnerhet vad behåffade
männ.

Här fanns i öfver andra
hundra de flesta var bönder, men
en del var bergsmän. Bön Berg
Kierlin var i sin ungdom hade egen
vedja och midde här på vintern
samtidigt fanns i sin ungdom en be-

smedja, som ägdes av ären Per Jönsson.
 Han var själv till huse med utan
 lejde andra och drev det i sin skalle.
 Smedjan var stor och hade 6 händar.
 Bland hunden 5-6 till smiden var
 anställda under vinter halvåret. Per
 Jönsson inhög all råmalm och
 höll även smiderna med mat och
 husning. Försäljningen höll han
 själv och var ut för järnman
 som rarna. Per Jönsson hade lagstad
 och kunde därför anställa så många.
 Han slutade med sin verksamhet
 omkring slutet 1900. Det fanns
 ännu en till huse i sin verkstad
 vid samma tid. Den ägdes av
 Sven Larsson som själv var till huse.
 Han hade ibland 2 smiden anställda.

men han höll på bara några år. I sin hustru
 skedde 2 nya besvär i sin anläggning
 den ena byggdes av min far Per
 Jansson och den andra av Per
 Nilsson. "Härbo-Pdlen". Den Per Nilsson
 flyttade sedan till Svandals. I Roars
 fanns två smedjar som ledigt. I Holms
 bara en. I Holms fanns däremot
 2 smedjar del i Rönna fanns en,
 som ägdes av Björn Persson, som
 Nils Björnsson arbetade i faderns
 smedja men byggde en egen på
 sin gård i Markunda. I Ralskog hade
 Anders Jansson en.

Smidde sig vanligen
 i av sin far till sin. I bland lärde
 man handverket genom att arbeta som

släpsharl hos en kersmed. Efter några
år hans be släpsharlen blev sin egen.

Lies smid var en
binär, till juddbruk. Den man när aderna
agrade man till at juddbruk, men i
olika månad när smiden var höghed
började man smida här och höll sedan
på hela vintern till fram i april. Lian
gjordes i smiden. Lies smidorna smidde aldrig
annat än här. Måls dagen var lång.
Den började vid 5-tiden på morgnen
och slutade inte förrän framåt 8 på
kvällen.

Lies smid var en bra
binär, hans be en av de bästa.
Lies smid gav som regel god vinst,
om man lyckades skaffa sig ett gott
nybble. Lies smidorna hade oftast gott

ansände och var hände för att ha pengar
på hirsbotten. I bland blev de smält
för mögna.

Lies mederna såldes merka-
del sinas lias ryäts. Det var huvudsak
att hemma ut till de olika marknaderna.
Det var när sådden var klar, som
man verk ut och sådde lias. Bänderna
här i halsarna gick alltid direkt till
lies mederna när de behövde en lias. De
kom på vägen innan slätten började
det var ganska många lias som såldes
på det sättet. Jag har ryäts besökt
de flesta marknaderna i östra och västra
Skåne. I nordvästra Skåne har jag
bara varit på Åby marknad. I övrigt
såldes Hallaryds mederna i detta område
I Blekinge var det mest Boaryslia

som sålde på marknaden där. (Boary
ligger i Östby socken). Torpdagarna var
inte så bra. De var inte särskilt
välbesökta. Där sålde mest grönsaker
och annat smått.

Till marknaderna
rek jag med häst. Hästbjud har
jag aldrig använt, det var för min
del! Vi var många under på
samma marknad. Ibland fanns
det 14-15 kaffisäljare, både kaffemoder
och gärdfarihandlare, på en och
samma marknad. De flerta hände
varandra. Den regel stod vi alla på
ett ställe. Vi sålde liksom på garanti,
vilket innebär, att om en kaffi var
dålig, tog vi tillbaka den. Jag minns
från Ståby marknad, att där kom

en gulbe med en lie inslagen i ett
papper. Han stod och luktade på lie-
mederna och kysses söta efter en viss
så fick han se på mig och han
fram till mitt stånd. De andra lie-
mederna bodde, att jag skulle få en
lillbake en dålig lie och ställde mig
runt mitt bord. Subben tog fram
lien en papper och sade: "Den här
lien var så bra, att jag tog den med
mig för att vara säker på att få
en bry av samma märke." De andra
mederna fick ropna dra mig tillbaka.
Det var vanligt att man köpte lie
av samma är från är och möjde mig
ofta bara med att se vilken stämpel
som fanns på den. Jag minns en
med, som det hade bryal på dålig.

för. Ingen villi hysa hans hvar. Han
fann emellilid på näd. Han höjde
en stämpel av en f.d. hys med och
använde den. Sedan gick det bra
att sätta hvar igen, när den nya
stämpeln kom till på hvar.

Länge hllvade an-
vände man ju vapnen till att
lägga upp hvar på. J. J. hvar
ihop, när J. J. var hvar att
hysa en vapen i närheten av marknad-
platsen. By det hörde hvar att
hvar skulle lägga på en vapen.
Ibland hvar J. J. till marknad för-
slår daren och hysade ett bord att
ha hvar på.

hvar var vid han-
spelen till marknadens buntade i

buntar en ett ljus och sammanbundna
med björkvidjan. Senom att använda
björkvidjan skadade man inte lianas
eggjar.

Vid mina marknad-
resor över nattade lias mederna på samma
ställe är från år, ofta ett par gånger
ställe. Man behövde inte säga till att
man kom, man var väntad. Det var
dessa ställen, där de bodde. I Hölby
bodde jag hos en, som hette Ola
Olsson. Jag minns första gången, jag
var på Kirks marknad. Framgår
efter middagen märkte jag, att många
av lias mederna hade försvunnit. Jag
undrade, var de tagit vägen. Jag
gick då ut, att en bonde från Rav-
lunda hade kommit till marknaden

med hälskytt och hämtat besundera
de brukade nämligen även natta hos denne
börde. Jag fick jämt hyra häst och vagn
och ta mig till Ravelunda.

Som regel fick vi
fukthaffe och kvätthaffe på de ställen
där vi bodde. Till kvätthaffet hände det
ofta, att man drack haffgjök. på med-
häft brännvin. Sängen var alltid god.

Men där fanns andra
som sålde här. Fridolf Svensson, Orby
har sålt många här och då även av
mina. Sedan fanns det gärdshandlare
Mestadels kom de från Hallaryd. Det
var bärder som den gärdshandel
som bärning. De sålde även tjärs-
kieshalt, rorer, laggkål m. m. Under
1900-talet början var denna handel

livlig.

På i början av 1900-talet
kom till och med här ena bit. Så började
det på samma att sälja här. Vi var
enklighet, inte så många under de
som han huserade.

Det som började
man tillverka fabriks här. Den största
fabriken var Tjelfers i Östergötland, och
många här från Tjelfers såldes och i
i Skåne. Det fanns några mindre
fabriker i Småland. I Skåne har
inte funnits någon tillverkningsfabrik. Fabriks-
färd såldes i affärerna. Färdfari-
handlarna fick inte sälja sådana
eftersom det fördrades affärs sål i guld.
Fabrikerna var ofta av dålig kvalitet,
men billiga.

Under gamle världsbruket var
det den utom vänt att få tag i järn
och stål. Men gick ju att hitta vapen

Under början av
1900-talet blev det järn och järn li-
om under. Det var ingen, som ville ägna
sig åt detta hantverk. Det var ett hårt
arbete och de valde de unga pojkarne
ett mindre arbete.